

ȘTEFAN M. ZELETIN

CUVÎNT ÎNAINTE

Însemnările de față sunt un capitol dintr'o scriere mai cuprinzătoare, ce poartă titlul de Metafizica dosului. Le dau la lumină cu încredințarea, că ele răspund în acest timp unei adânci trebuințe morale. Știu că în țară la noi asemenea „nebunie“ poate avea urmări cam neplăcute. Din fericire însă morala noastră obștească nu m'a molipsit într'atît, ca întrezărirea altor trepte pe scara socială să-mi înăbușe vocea lăuntrică.

St. M. Z.

Hotărîrea nemuritorilor

Amăriți de atîtea fărădelegi, ce vedeau petrecîndu-se pe fața pămîntului, părăsise zeii nemuritori de veacuri piscurile înalte ale Olympului, de unde cuprindeau cu privirea lumea întreagă pînă în văile cele mai adînci, în unghiurile cele mai tănuite, și alegîndu-și un colț îndosit de toate părțile de munți uriași, peste care nu mai puteau zări isprăvile muritorilor, ei

petreceau tot timpul în necurmată veselie. Dar de câteva zile seninătatea frunței lor divine începu a fi turburată de un sgomot neobișnuit pe acele locuri. Era ceva ca pocnet de arme și sbîrniit de gloanțe, vuet surd de corpuri ce cad și țipete sfâșietoare de ființe ce-și dau sfîrșitul. Abia păru că acest sgomot stă să înceteze, de se pusese zeii din nou la petrecere, cînd palatul lor se cutremură din temelie, ferestrele se clătinau să sară din prevăzuri și bubuit puternic de tun străpunse aerul colțului tainic, unde-și țineau nemuritorii bogatele lor ospățuri. Se încrețiră frunțile lor de veci senine, se posomorîră fețele; cupele cu nectar căzură din mină, risul le amuți în gură. Pe dată Hermes, la porunca mai marelui în sfatul ceresc, împărtăși voința părintelui zeilor și al oamenilor, ca cel ce știe pricina acestui cutremur să se scoale și să lămurească divina adunare. Nu se găsi însă nici unul în măsură să dea vr'o deslușire tovarășilor săi de veselie eternă. În cele din urmă tot Hermes se ridică și vorbi astfel:

— Puternice fiu al lui Cronos, și voi zei nemuritori și zeițe nemuritoare:

Vuetul năprasnic, ce a pătruns peste înaltele piscuri ale Olympului, se urcă la ceruri de dincolo de pontul Euxen, din văile udate de valurile spumoase ale Istrului. Acolo un neam de făpturi nefericite s'a desbinat și se sfâșie; cad dintre ele cu miile și se rostogolesc în țărână, spre a nu mai vedea în veci lumina soarelui. O știu prea bine, căci noaptea întreagă călăuzesc din acele părți cete numeroase de suflete la barca posomorîtului Caron. Și spun umbrele toate ce vin dela Istru, că nici în împărăția neagră a lui Hades nu poate fi întuneciune mai deasă și viață mai tristă, ca în văile blestемate, unde au fost osîndite să-și ducă zilele.

Dar haide, zeilor, să trimetem pe cineva ca să se amestece între acele ființe și să culeagă știri destule. Căci s'au ivit între pămînteni de acei ce-și zic filozofi, și ne ponegresc în gura mare unde e lume mai multă, spunînd că noi am lăsat muritorii de veacuri în părăsire și nu ne mai îngrijim decît de veselele noastre ospățuri.

Plăcu zeilor propunerea lui Hermes. Se uită deci cu toții unul la altul și se cercetară cu priviri îndelung, fără a spune un cuvînt. Dar nu se descoperi pe fața nimănui semne, că ar fi volnic a pleca la locul celui crud măcel între frați de un singe.

Nu de multă vreme se afla însă între nemuritori un gînditor pămîntean, însetat și infometat de înțelepciune, ce se strădănuise viața întreagă ca să pătrundă tainele firei, dar zădarnică

îi rămase truda. Căci cu cît gîndia mai adînc și mai îndărătnic la mezul ascuns al lucrurilor, cu atît simția că i-se încurcă și se rătăcesc rosturile minții. Astfel se rugase la zeita înțelepciunii ca să-l primiască un timp în rîndul nemuritorilor, spre a-și potoli setea nestinsă de știință. Și auzindu-i glasul plin de tîngă, zeiței i se făcu milă, și-i împlini rugămîntea. Spre acesta se îndreptară acum toate privirile nemuritorilor, așa că el își înțelese pe dată osînda. Adînc și poruncitor răsună din mijlocul adunării cerești vocea zeiței sale stăpîne:

— Fiu al pămîntului! Mergi în acel colț al leagănului tău de naștere, de unde vine sgomotul turburător al seninătății noastre divine. Cercetează ce fel de făpturi vițuesc acolo, de-s oameni ori lighioi neîmblînzite, și află care e pricina de se zugrumă între dinșii, aruncîndu-se fratele împotriva fratelui, fiul împotriva părintelui, ca scorpionii în fundul mării. Lasă privirile tale dornice de lucruri nouă să pătrundă în toate colțurile, să străbată toate așezămintele, să le desvăluie toate apucăturile și adă zeilor nemuritori știre întreagă și deplină. Aceasta să ne fie răsplata, că ți'am îngăduit să-ți ostoești setea la izvoarele noastre de înțelepciune divină.

Se înclină gînditorul cu smerită supunere și oftă adînc. Căci era grea sarcina și nestrămutată vrerea zeiței. El se porni deci în aceiaș clipă să facă porunca zeilor, și-i fu lungă zăbava. Trecu pe nesimțite an după an, de se făcură opt la număr, și sărmanul cugetător tot nu se mai arăta în adunarea nemuritorilor. Căci mereu descoperia înfățișări nebănuite în sufletul acelor vietuitoare, tocmai cînd credea că le cunoștea mai bine. Și astfel se afunda pe zi ce merge tot mai adînc în cercetare.

Veniră însă încercări grele, cum încă n'a fost dat lumii să vadă, și-l alungară în sfîrșit din acele ținuturi. Căci se frămînta toată făptura, se năpustiau toate neamurile luminate ale bătrînei Europe unul împotriva altuia cu furie sălbăteacă, de se sgu-duia întreaga clădire veche a obștiilor omenesti din temeliiile ei cele din urmă. Era atunci timpul, cînd tot omul se uita pe sine: eșînd din încercuirea ființei sale mărginite, fiecare se înălța mai presus de el însuș, mai presus de orice grijă trecătoare, și dus pe aripile uriașe ale acelor întimplări fără samăn în măreție, se avînta în cuget și în faptă spre culmile amețitoare, unde bat vînturile veșniciei. Sîngure ființele, în mijlocul căror îl adusese osînda zeească, rămasese tot cele de mai înainte, trăind tot de azi pe mine, bătute numai de gîndul de a face voea unor simțuri prea de vreme moleșite. Sub povara micilor griji, ce frămîntă orice biată mină de țărână, ele păreau a înnota pe veci în noroiul prozei zilnice, nedestoinice de a ridica privirile

în sus și a cuprinde vasta tragedie, ce se lărgia în depărtări ne mai ajunse și se perdea în zările nesfârșitului. S'ar fi crezut că un zeu iubitor din cale afară de batjocură ridicase timpurile la așa uriașă înălțime, ca ele să fie oglinda în care aceste sărmame făpturi să vadă cu ochii, în goală golătate, jalnica lor micime de suflet.

Se îndureră gânditorul pînă în adîncurile ființei sale, și nu mai putu să sufere priveliștea unei asemenea decăderi lăuntrice. Apucă deci drumul spre colțul tănuit al Olympului, unde nemuritorii reluase viața lor de senină veselie. Dar acum nu mai era de cunoscut! Pășia încet, șovăitor, cu spatele adînc încovoiate, sprijinindu-și gîrbova ființă de un toiag puternic. Ochii i-se pierduse în fundul capului, și luciau ca doi stropi de ploae din adîncul unor găuri lungi și strîmte. Fața era scofilcită; prin pelea ei uscată eșiau peste tot oasele în afară și loviau supărător vederea, ca niște trăsături apăsate pe un chip făcut în condei. Ici colo pe frunte, ca și pe capul fără fir de păr, purta urme adînci de lovături de copită. Întreaga sa ființă era dovadă vorbitoare de o îndelungată cunoștință cu nevoea cea mai neagră.

Se stinse veselia pe fața nemuritorilor, cînd zăriră această umbră de pe altă lume, ce sămăna bine a schelet umblător.

— Ce-i asta? strigară ei uimiți, cu toții într'un glas.

Zîmbi amar gânditorul și răspunse:

— Asta e mărturia cinstei, de care se bucură fiii muzelor în prea fericita țară, al cărei praf tocmai l'am scuturat de pe picioare.

Apoi scoțînd un vraf de hîrtii tot una cu însemnări, de unde se vedea bine că nu s'a pierdut timpul zădarnic, urmă astfel:

— Iată, mi-am făcut după puteri osînda și vin înaintea fețelor voastre divine cu fruntea senină și cugetul în pace. Am ales un număr de tipuri dintre cele mai interesante, le-am cercetat cu amănuntul, și de aici m'am ridicat la încheeri asupra neamului întreg. Îngăduiți-mi, zeilor, să vă cetesc amîndouă părțile cercetării mele în urmarea lor firească, și cinstiți-mă cu binevoitoarea voastră luare aminte.

Dar zeii erau nerăbdători să afle cît mai curînd și mai în scurt cum e acel neam, ce sămăna a fi bogat în ne mai pomenite minunății. Rugară deci pe gânditor să treacă deadreptul la partea generală, lăsînd pe altă dată descrierea tipurilor ce i-au slujit ca temelie de fapt. De și nu cu toată voea, el se supuse dorinței zeilor și desvoltă pas cu pas, cum urmează mai la vale, încheerile sale asupra țarei pe care o cercetase atîta vreme.

I. ȚARA MĂGARILOR

Pînă acum vr'o opt ani nu se știa nici în cer nici pe pămînt, că este undeva un colț cu numele de mai sus. S'a întîmplat însă acolo, în timpul de care pomenim, un cutremur social ce n'are samăn de cînd oamenii și zeii își aduc aminte. O parte din veșuitoarele celui colț s'au răscolat, încă nu se știe bine din ce imbolduri, împotriva celorlalte, și o năprasnică ciocnire de copite s'a născut între aceste nenorocite animale. Sguduirea a fost atît de uriașă, încît s'a împrăștiat ca în unde electrice în toate părțile universului, punînd de o potrivă în uimire pe zei și pe oameni. De atunci muritorii de pretutîndeni, într'un inimos avînt, s'au dus să cerceteze ce soi încă necunoscut de ființe locuiește în acel unghiu de pămînt, de care pînă atunci nimeni nu putuse avea cunoștință, căci un nor de întunec nepătruns îl îndosise privirilor streine. Și descoperirea a fost în adevar minunată: s'a aflat că acolo veșuesc niște animale, ce n'au de loc asemănare cu cele cunoscute pînă în timpul de față. Cel mai bine se pot asemui — unele la corp, altele la suflet — cu acel neam de nobile vietăți, care au primit în botezul obștesc al plămădirilor naturei prea cinstitul nume de *măgar*. Totuș mă grăbesc a spune că apropierea nu e în totul fericită, căci măgăria acestor făpturi e cu totul nouă, și se deosebește încă după pătura socială la care se află. De aceea iubitorul de rarități e din belșug răsplătit pentru ostenele sale, cînd merge acolo și cercetează cu amănuntul această specie de măgari, atît de puțin cunoscuți în regnul animal. M'am dus și eu, o zei nemuritori, fiind trimis de zeeasca mea stăpînă. Și nu-mi pare rău. Căci ceia ce am aflat întrece în minunăție tot ceia ce credeam că voi putea ști vr'o dată despre făptură peritoare.

II. PĂTURILE SOCIALE DIN ȚARA MĂGARILOR

a) Măgarii de la sate

De cum treci hotarele acestei țări și pășești în cuprinsul satelor, nu-i greu să te încredințezi că ai intrat între adevărate animale. Locuințele — ca să le zicem astfel — în care se adăpostesc aceste sărmame ființe, samănă întru cîtva cu grajdurile unde muritorii își țin măgarii, cu deosebire că sunt mult mai proaste. Nu au nici podeală, nici pereți, nici acoperămint cum se cade, ci jumătate sunt săpate în pămînt, iar jumătate zidite în afară din vălătuci de lut, și acoperite cu trestie ori cu

brazde de iarbă. Înăuntru locuiește măgarul stăpîn, nu singur, ci într-o înduioșetoare frăție cu alte animale: găini, viței, porci..., pe care nu le deslipește nici odată de lîngă dînsul.

Înfățișarea din afară a celor ce-și fac viața în aceste tainite, cinstite cu numele de case, e iarăși cum se vede la orice li-ghioae. Sunt acoperiți din cap pînă în picioare cu blană groasă și pârtoasă. Dar ceva nemai văzut încă la alt animal de pe fața pămîntului: lor nu le crește blana din pelea proprie, ci e așezată peste dînsa, așa că poate fi desprinsă și—pusă în cui! Întrebînd, în culmea uimirei, ce însemnă această ciudățenie fără pereche, putui să înțeleg din niște sunete întunecate, rostite lat și leneș, cam următoarele. În urma unui păcat mare, pe care l'au săvîrșit bieții urechiați în alte timpuri, au fost blestemați de zei să nu le mai crească păr în deajuns pe pele, ca la orice măgar cum se cade. Și de atunci s'au văzut și ei nevoiți să jupoae alte animale, și să se apere cu blana acestora de toanele vremii. De regulă, ei tae blana unui animal jupuit în trei bucăți: cu una se acopăr pe cap și o numesc cușmă; cu alta se acopăr pe corp și o numesc cojoc; cu a treia învelesc picioarele și-i dau numele de opinci. Înfășurați în această întreită blană de împrumut, măgarii de la sate apar peste tot pârtoși, mițoși, flocoși, ca orice adevărată dihanie.

Hrana lor e iarăși aceea a unor animale. Ea se alcătuește din erburi, cu deosebire din două soiuri, ce poartă numele de ceapă și usturoi. Pe acestea măgarii săteni nu le mănîncă singure, ci împreună cu un fel de aluat virtos, adesea iute, de culoare galbenă uneori împestrițată cu vînat, ce se cheamă mămăligă. Am auzit în urmă că această atît de stranie locuitorie de pîne, ce nu se mai găsește pe toată fața pămîntului decît doar în țara măgarilor, e privită chiar acolo drept hrana deosebită a măgarilor de la sate: cei dela orașe socot ca o înjosire să-și atingă botul de dînsa. Scurt, întreaga viață externă a acestor prea nenorocite ființe, dela început pînă la sfîrșit, e o necurmată măgărie.

Pe cît am putut afla, sguduirea socială prin care țara măgarilor a ajuns la un așa de mare renume peste tot unde calcă picior de om, a fost pricinuită de acești sărmani urechiați dela sate. Ei s'au răscolat împotriva celor dela orașe cu o cerere în adevăr semeată: voiau bieții muritori să nu mai locuiască în vizuni, să nu se mai îmbrace în mițe și să nu se mai hrănească cu ierburi. Așa dar, ei voiau nimic mai puțin, decît să înceteze de a fi măgari și să trăiască ca oamenii. Fu fierbere mare în acele vremuri, cum nu s'a mai pomenit altă dată. Din toate satele pornia acelaș răget înfiorător de năprasnic, răsunînd în

cele patru unghiuri ale țarei ca mugetul valurilor spumegate: ne-am saturat de a mai viețui ca niște măgari, vrem și noi să fim odată oameni! Și ascuțindu-și copitele, ei se porniră cu furia nebuniei spre orașe, împrăștiind peste tot foc și pară, făcînd pustiu tot ceia ce întîlneau în cale. Se cutremură toată măgărima orășenească și cuprinsă de fiorii morții, întîmpină pe sora ei dela sate cu un potop de gloanțe și ghiulele. Cădeau nefericiții măgari săteni ca firile de iarbă sub tăișul coasei, și din toată răscoala lor nu s'a ales de cît praf și cenușă. Deasupra satelor prefăcute în ruine, adăpostiți la buza tunului, stăteau mai marii dela orașe propoveduindu-le cu blîndeță creștină: pace vouă! Măgari v'ați născut, măgari veți rămînea!

Am rugat și eu pe un ziarist în vîrstă, ce mi se părea mai luminat la minte de cît mulți de ai săi, ca să-mi spună ce a fost cu această peste tot renumită întîmplare. Bătrînul măgar, zîmbind cu bunătate, mă lămuri astfel:

— „Cum că acea frămîntare socială, fără pereche în istoria vremii, a făcut să se știe și să se vorbiască peste tot de noi, e cunoscut de fiecare. Cu atît mai mult trebuie să ne arătăm părerea noastră de rău, că înțelesul ei adevărat nici pînă acum n'a ajuns la știința streinilor. De fapt, totul se reduce la o simplă experiență de artă militară. Stătea marele nostru stat major afundat de veacuri în vegetare mintală, cînd deodată pe veci somnorosul său creier, ce pînă atunci nu dăduse încă semne de viață, se deșteptă ca prin minune din adormire și formulă—spre desăvîrșita uimire a tuturor muritorilor—următoarea mare problemă: noi nu cunoaștem în deajuns puterea tunului nostru. Căci ea a fost cercetată de streini numai cu privire la forturi întărite cu beton. Dar pe lîngă aceste minunătii născocite dincolo de hotare, noi avem la sate și alte feluri de adăposturi, anume colibi întărite cu lut și trestie—și asupra acestora puterea tunului e încă necunoscută. Căci streinii ce au cercetat-o nici nu visase, că undeva pe pămînt se adăpostesc viețuitoare și în asemenea vizuini. Acest uriaș gol în arta militară, încă nebanuit de creier omenesc, e sarcina noastră să-l umplem“.

Iată deci în formulă limpede o problemă, a cărei deslegare eră menită să refacă din temelie meșteșugul războiului, deschizîndu-i orizonturi nouă, nemai ajunse de închipuire. Pe dată artileria noastră primi poruncă să-și îndrepte tunurile împotriva satelor, și să ia bine seama, ce putere au ghiulelele asupra colibelor țărănești. Trebuie să spun că eșirea experienței a fost pe deantregul uimitoare: s'a aflat că tunul distruge o colibă cu acoperiș de trestie mult mai ușor, de cît un fort cu bolte de beton. Marele nostru stat major, deplin mulțumit sufletește

cu această descoperire, o împărtăși în aceiaș clipă tuturor statelor majore din lume, cucerind astfel sie și neamului său glorie neperitoare.

Rămîne să mai adaog, ca un lucru cu totul lipsit de însemnătate, că în colibele asupra căror artileria noastră s'a făcut experiențele științifice, se aflau din întîmplare și cîteva mii de măgari săteni. Dar cine e de vină dacă nemernicele dobitoace n'au luat la timp sama, și nu s'au cărat copitele în altă parte? Au fost făcute una cu pămîntul, cum prea bine li se cuvenea.

Abea se încheiasă această experiență de artilerie, cînd altă întîmplare de uriașă însemnătate veni să turbure din nou ticnita vegetare mintală a marelui nostru stat major, silindu-l să porunciască experiențe și cu arma infanteriei. Un critic militar strein de mare renume aduse vestea, că în războiul anglo-bur un glonte a trecut prin șapte oameni — și a ucis numai pe cel din urmă! Mare grijă veni atunci să frămînte sufletul valoroșilor noștri ostași de stat major: ce s'ar întîmpla, dacă și gloanțele noastre ar avea această miraculoasă însușire, de a ucide numai omul din urmă în tot șiragul, prin care trece? Aceasta ar fi desigur peirea neamului! Îndată se dădu poruncă ofițerilor noștri de infanterie să facă cele mai întinse experiențe, necruțînd nici gloanțe, nici vețuitoare, și să pună marele stat major în cunoștiință de învățăturile căpătate.

Experiențele începură cu duiumul. Și-ți încălzia în adevăr inima să fi văzut cu cîtă pricepere le îndrumau ofițerii noștri: cum scoteau măgarii din sate, îi așezau turme, turme, și-i împroșcau cu salve de gloanțe, de cădeau urechiații ca snopii la bătea vîntului. Apoi, în adîncă lor conștiință științifică, nemulțămîți cu învățătura scoasă numai din cîteva încercări, puneau pe dată altele la cale; scoteau alte turme, dădeau alte salve, și nu se opriau decît atunci cînd curățiau satele de orice copită măgărească.

Aceste experiențe avură iarăș unul din cele mai îmbucurătoare rezultate: s'a aflat anume că gloanțele nostru ucide toți oamenii prin care trece, nu numai pe cel din urmă. Și iarăș împărtăși marele nostru stat major această nouă descoperire tuturor statelor majore din lume, cucerind sie și neamului său glorie neperitoare.

S'a făcut imputarea, că ofițerii însărcinați cu experiențele arătate au dat dovadă cam de prea mult zel, împrăștiind gloanțe din cale afară de multe în pelea sărmanelor dobitoace sătene. Dar, cum lesne se poate înțelege, eu mai curînd le-aș face din aceasta o cinste decît o imputare. Căci, cînd e vorba de interesul înalt al științei, ce mai însămnă pelea dobitoacelor? Și

apoi, învățăturile căpătate în materie de artă militară sunt de așa covîrșitoare însemnătate, că te miri cum de au fost plătite numai cu pelea a unsprezece mii de măgari.

Zise, mă salută rizînd măgărește, și-și văzu de drum.

b) Măgarii de la orașe

O lume nouă se deschide celui ce călătorește în țara măgarilor, cînd trece de la sate la orașe: o lume, ce cu atît mai mult uimește, cu cît pe tot jalnicul drum spre căminurile orășenești nimic nu naște bănuiala, că acolo vei găsi atîta belșug de pompă și strălucire. Lumea ce mișună pe străzi, mai numeroasă ca în oricare alte orașe din lume, e îmbrăcată cu un meșteșug fără pereche. E o adevărată desfătare pentru privirile întristate de priveștiștea satelor, cînd alunecă de sus pînă jos pe tăeturile de rară eleganță ale acelor vestminte, ce nu oricărei făpturi de carne și oase e dat să poarte. Locuințele, mari, vesele, luminoase, răsufală toată prisosința și răsfățarea unor ființe, ce-și duc viața într'un etern farniente. În birturi găsești tot soiul de delicatețe ce mintea poate să născocească și pîntecele să mistue. Teatre, musichall-uri, variété-uri, cinematografe, grădini de vară și de iarnă, berării, café-uri, tot felul de localuri de petrecere se află acolo în mare număr.

Două sunt lucrurile, ce împodobesc cu deosebire aceste orașe, isbind straniu privirile streinilor: trăsurile de stradă și—ofițerii! Ca două perle fără samăn, așa scilipsesc pe uliți și în piețele publice aceste podoabe, de cari orașele măgărești pot fi cu drept cuvînt mindre. La toate răs_pîntiile de samă descoperi, așezate frumos în rînduri rînduri, trăsuri largi și încăpătoare, ce atrag dornica luare aminte a trecătorilor. Au cai semeți și falnici, de par a sta în orice clipă să sboare în aer, și sunt de o eleganță desăvîrșită. Ca fermecat de această priveștiștea rară, lași ochiul să alerge dela una la alta, și nu știi la care să te uiți mai mult și mai cu drag, căci toate se întrec deopotrivă în măreție și n'au pereche pe lume. Alătura de ele, cu o talie turnată într'o uniformă strălucitoare, cu un cap destul de gătit, pentru a putea fi pus în vitrina celui mai luxos magazin de mode, cu încălțămîntea tot o oglindă, de răsfrînge razele soarelui și-ți orbește privirile — foesc ofițerii în pas de paradă, alcătuiind un decor al străzei, cum nici un oraș din apus nu se poate mîndri că-l are.

Ceia ce însă, mai mult de cît toate, te uimește cînd rătăcești puțin în această lume feerică, e dulcele farniente, în care

aici toți trăesc fără deosebire. Nimic nu poartă semne de muncă și sudoare, ci mai curînd pare că ai fi intrat la o petrecere eternă. Nici urmă de grabă pe străzi ca și în localuri: toți se mișcă agale, pășesc alene, cu hainele neîntinat de curate, cu obraji albi ca zăpada. Se pare că nu e lucru mai strein acestor prea cinstite fețe, de cît petele de colb ori pirleala de soare. Și ori unde-ți îndrepti pașii, întîmpini aceiaș dulce răsătare, aceiaș seculară necunoaștere a tot ceia ce e nevoie zilnică. Între localurile lor publice nu afli unul croit pentru muncitorul, ce vine în grabă să ia o înviorare de o clipă; toate sunt pentru fericiții fii ai soartei, ce o duc în ele într-o necurmată gîdilire a simțurilor. Și așa sunt în aceste orașe oricare alte așezăminte. Dar în sumedenia mărturiilor de lux și de trîndăvie, ce te isbește la fiecare pas, mai vorbitoare decît toate e desigur aceia, pe care o dau trăsurile. Nu se poate închipui ceva mai frumos, și în acelaș timp mai nefolositor, decît aceste mijloace măgărești de călătorie. Sunt așa de elegante, că ți-ar fi rușine să arunci înăuntru vr'o legătură oricît de mică. Un pod de pus lucruri deasupra, cum se obișnuiește în alte părți, se înțelege să nu găsești la ele, căci aceasta le-ar strica toată impunătoarea înfățișare. E lesne să-ți închipui încurcătura streinului, ce ar avea poftă să călătorească în această țară împovărat cu mai multe lăzi ori geamantane: cum le-ar duce dela gară în oraș, singur Cel de sus știe. De altfel așa e și firesc să se întîmple în niște orașe, unde trăesc tot ființe alese, cari nu fac nimic, nu călătoresc cu nimic, ci se slujesc de trăsuri numai cînd es la primblare. Pentru aceasta însă ele sunt, ce-i drept, fără samăn.

Din ce mijloace ascunse trăesc acești orășeni? Iată ce se întreaba în chip firesc tot streinul, care vine aici pentru înția dată. Dar nimenea nu știe! Se bănuiește doar că ei au fost mai iscușiți la minte decît sătenii și au descoperit undeva, într'un colț tainic, un izvor de nesecată bogăție, din care le curge zi și noapte lapte și mere deadreptul în gură, fără măcar să dea din mină. Ori, cine știe!, poate că acești frați întru măgărie ai sătenilor vor fi găsit undeva o măgăriță cu însușiri rare: ascultătoare, supusă, ce la mulsoare nu dă nici cu coar-nele nici cu piciorul. Iar această măgăriță măeastră trebuie să fi avînd un unger cît toate zilele de mare, așa că măgarii orășeni pot mulge de aici tot ceia ce le trebuie și nu le trebuie, pentru viața lor de necurmată risipă fără sudoarea muncii.

Da, în țara măgarilor orașele alcătuesc o lume în adevăr nouă, cu care nu se poate asemui cîtuș de puțin cea dela sate. Cînd stai și privești toată această eleganță pe din afară, nici prin gînd nu ți-ar trece că și aici locuesc niște urechiați ca

oricare alții: la față totul te face să crezi că ai aface cu adevărați oameni.

Și totuși! Este un lucru, ce cam dă de bănuir chiar cînd te mărginești a privi orașele măgărești numai pe deasupra: e desăvîrșita lor murdărie, care cu siguranță nu-și găsește pereche în nici un alt colț din lume. De aceia te și isbește aici o născocire nemai văzută în altă parte, ce în mod vădit ș'a luat ființă din trebuințele locului. E vorba de un fel de jumătăți de gumă, pe care acești orășeni le pun peste ghetе de cîte ori es din casă. Ele au rostul de a le feri picioarele de mocirla uliților, de aceia cînd se întorc înapoi le descaltă, le lasă la ușă și intră înăuntru cu încălțăminte curată. E înveselitor să vezi grija acestor muritori de a-și curăți copitele, cînd mai nimerit ar fi ca ea să facă loc grijei de a-și curăți străzile.

Nu-i vorbă, oarecare silință tot ș'au dat bieții urechiați de a mai subția puțin din noroiul orășenesc, dar într'un fel cu totul deosebit și neîntrebuintat de alte viețuitoare. Ei au săpat pe uliți, la fiecă mică depărtare, adînci hîrtopi, ca să strîngă înăuntru murdăria dimprejur. Cum însă nu s'au gîndit cel puțin să pună un capac peste aceste depozite de gunoae, desigur spre a nu ascunde o atît de rară podoabă a străzilor, la cea mai mică bură de ploae ele devin adevărate băltoage, în care nu rareori întîmpini cîte un — porc tolănit în acelaș dulce farniente, în care aici oricine trăește. Și e vrednic de văzut în ce extaz stă și privește chiar un asemenea patrupe la sclipitorul lux al măgarilor orășeni, între a căror picioare el are deosebita cinste de a-și face baea zilnică.

Dar neîndoelnic, mai minunată între toate minunățiile e dragostea adîncă, ce urechiați dela orașe par a avea pentru scumpul lor noroi. Astfel, de vreme ce ei n'au isbutit să-l îndepărteze, te-ai aștepta cel puțin să facă tot chipul de a-l ascunde privirilor streine. Cu totul dimpotrivă! Îndată ce creerul omenesc a născocit lumina electrică, înția lor grijă a fost să-și „modernizeze“ străzile cu dînsa — fără a se gîndi să le mai mătore puțin de gunoi. Și-ți înveselește cu adevărat sufletul să vezi cum mocirla, la lumina orbitoare a becurilor electrice, îți rînjește cinic în față, ca și cum ș'ar bate ea înseș joc de prostia acelorora, care în loc s'o ascundă de rușine, au scos-o cum nu se poate mai bine la iveală. Mai ți-ar veni a crede că aici noroiul are mai mult simț pentru humor, decît cei ce i-au făcut cînstea de a îndrepta asupra-i razele electrice.

Această ciudată „civilizație“ te face, ce-i drept, să ridici

din umeri, și îți dă de bănuț că în orașele din țara măgarilor vei descoperi multe minunății. Totuș, cînd ridici privirile și le lași să rătăcească pe case înalte și frumoase, pe vestimente elegante, pe fețe lucitor de îngrijite, nimic nu-ți sdruncină încrederea că ești între oameni. Trebuie să cobori în adîncime: să le cercetezi cultura și caracterul, să vezi cum le e justiția, patriotismul, morala, și abia atunci înțelegi că te afli în realitate între adevărați magari. Dar niște magari de alt soi de cît cei de la sate! Căci măgăria lor nu mai stă pe dinafară, ci pe dinăuntru: ei nu sînt magari la corp, ci la suflet. E deci firesc că cel ce-i privește pe deasupra socoate că are înaintea oameni în tot locul. Numai cînd trăești mai îndelung cu dîșii, și ajungi să-i cunoști pe dinăuntru, descoperi cu cine ai a face. Atunci vezi că în vreme ce corpul acestor veșuitoare se răsfață în curățenie omenească, sufletul înnoată într'o cumplită murdărie măgărească.

c) Cele trei pături ale măgărimii orașenești

Potrivit cu măsura murdăriei lăuntrice, mării dela orașe alcătuiesc trei pături sociale deosebite — mării, mării și mării — ce se ridică cu atît mai sus în cinste, cu cît e mai mare grosimea mării pe care o tînuiesc în suflet.

Cei mai jos stau mării. Aceștia poartă numele simbolic de luminători ai neamului, și sînt însărcinați cu învățătura tinerimii. Stratul de mării, ce se așterne pe sufletul lor, e cel mai subțire, poate fiindcă ei sînt cei mai puțin spălați dintre mării dela orașe. Astfel o parte din mării lor lăuntrică a eșit în afară și s'a mai depus și pe corp. E drept, au strigat și ei într'o samă, și strigă mereu cu răgete jalnice de foame, să fie ridicați ceva mai sus pe scara mării, căci nu mai pot îndura priveliștea necurăteniei în care înoată. Dar totul e zadarnic. Căci în prea luminatul sfat al neamului, cu toată bunătatea unor inimi ce simt și înțeleg durerile altor burte, mării de sus le-au răspuns odată pentru totdeauna: pace sufletului vostru mării! În mînăoasele grădini ale binecuvîntatei noastre țeri crește în deajuns ceapă și usturoi, pentru ca să puteți paște la ele ziua întreagă. Dar noi ne-am înfruptat la alte soiuri de vegetale, și nu putem goli esla noastră ca să umplem pe a voastră.

Ei păzesc și întrețin, bietii mării, ceia ce la ei se cheamă izvoare de cultură. Cei mai numeroși și mai pîrliți se află, firește, la izvoarele cele mai sărace. Cu cît izvorul se imbo-

gătește, cu atît și mării înaintea în mării. Astfel sus de tot, la izvoarele cele mai înalte și mai bogate, de unde cultura mării se revărsă în valuri peste toată țara, acolo mării se împuținează, în schimb mării mișună. E deci firesc, că cel ce se duce să cerceteze moravurile locului găsește la aceste așezăminte, zise academice, o bogată recoltă în tipuri de mării. Noi înșine am recrutat tot acolo speciemenle cele mai interesante pentru cercetările de față.

Altă pătură orașenească, ce stă mai sus în mării, se alcătuiește din mării propriu ziși. Aceștia poartă numele simbolic de stîlpi ai dreptății. Ei sînt cunoscătorii legilor, au însărcinarea de a veghea la domnia lor neștirbită, și alcătuiesc pătura cea mai de seamă a mării orașenești. Astfel streinul doritor a cunoaște morala obștească, așa cum ea domnește în această țară în lung și în larg, n'ar face mai bine decît cercetînd acele viețuitoare care poartă între mării numele de avocați, juriști ori legiști. Apucăturile acestora, ca și ideile ce le luminează calea dreptății, sînt în adevăr de o minunăție rară. Le vom vedea cînd vom cerceta justiția mării.

Se înțelege că stratul de mării sufletească e mult mai gros la mării de cît la mării. De altfel în zilele obișnuite ei nu se deosebesc de ceilalți fii ai neamului, și umblă chiar îmbrăcați la fel cu dîșii. Au însă anumite zile mari, cînd mării lor sufletească intră în funcție și-i face să se cam întreacă în murdărie. Atunci, se înțelege, simt și mării trebuința de a se acoperi ceva mai cu grijă spre a-și ascunde necurătenia lăuntrică de priviri streine. Astfel ei îmbracă o togă neagră, solemnă, lungă de sus pînă jos, împodobită cu o panglică albă la gît, cu mînci largi și pline de creți. Pe cap pun o chitie mică, rotundă, deopotrivă de neagră și solemnă. Cînd mării își acopere sufletul în acest fel, se zice că el face dreptate. Cam de ce soi e dreptatea mării, vom vedea mai la vale.

Cei mai sus în mării stau mării, alcătuind pătura a treia a patruipedelor noastre orașenești. Ei poartă numele simbolic de părinți sufletești sau călăuzitori ai spiritelor, se dau ca trimiși ai lui Dumnezeu pe pămînt, și fac pe mijlocitorii între el și mării. Cu alte cuvinte, ei sînt ceia ce noi numim preoți sau duhovnici, și stratul de mării sufletească e la dîșii de așa uriașă grosime, în cît — închipuiți-vă! — mării înșeș îi arată de departe cu copita și le strigă în față că sînt niște mării. De altfel murdăria lor lăuntrică

ș'a găsit o fericită expresie în zisa peste tot cunoscută în țară la urechiați: să faci ce zice popa — nu ce face el!

Îmbrăcămintea măgăroilor nu se mai aseamănă cu a celorlalți frați de sînge. Căci de vreme ce ei întrec pe toți în măgărie, simt în chip statornic trebuința de a-și acoperi sufletul cu o mască solemnă. Astfel, cînd es în lume, ei poartă mereu o uniformă de culoare neagră, anume făcută ca să orbească și să înșele naivii. Ei învelesc trupul într'un halat larg, sombru, ce cade tot în falduri pînă la pămînt și e strîns la mijloc cu un elegant colan; în mină poartă un toiag lung, adesa încheindu-se cu o măciucă de argint la capătul de sus; pe cap pun o pălărie stranie, în formă de căldare acoperită peste tot cu o pătură groasă de funigină.

Aceasta e perdeaua externă, cu care măgarii își acopăr murdăria internă în zilele obișnuite. Cînd vin apoi zilele mari, în care măgăroia lor intră în funcție, urcîndu-se chiar peste nivelul la care ea stă de obicei, grija costumăriei întrece în adevăr pe toate celelalte. Atunci ei îmbracă o haină sclipitoare, cusută tot în fir; pe cap pun o căldare mai afumată ca oricînd; pe pept atrîrnă deosebite lucruri simbolice; în stînga duc o cruce de argint, în dreapta leagănă mereu o căldărușă în care ard deosebite miresme puternice, învăluindu-se astfel într'un nor gros de parfumuri. Cînd măgăroiul acopere necurătenia sa lăuntrică sub această impunătoare mască, se zice că face slujbă divină. În acele clipe el pare în adevăr o făptură eterică, trimisă din altă lume pe pămînt, ca să aducă acestor nenorocite și lesne crezătoare dobitoace o *veste bună*.

Acestea sunt cele trei soiuri de urechiați, ce alcătuiesc împreună clasa zisă luminată din orașele măgarilor. Să ne ținem acum bine nasul, și să cercăm a răsbate în deosebitele cotituri ale interesantei lor ființe.

VII. PATRIOTISMUL MĂGARILOR

Abia rosti vorbitorul aceste cuvinte — și un hohot tunător de rîs, ca un cutremur din inima pămîntului, izbucni în rîndurile prea fericitelor zei de pe Olymp. Priveliștea era acum departe de a mai părea aceia a unui sălaș divin: unii din nemuritori stăteau încă pe scaunele lor de fildeș și ținîndu-se strîns cu amîndouă mîinile de burtă, se legănau încet înainte și înapoi, deschizînd gură cît le ajutau puterile — cum numai

un fericit nemuritor e în stare să facă — și rîzînd cu zgomotul fortunei, de le curgeau lacrămile șiroaie pe obraz; alții se scu-lase de pe scaun, întorsese spatele divinei adunări, ca s'o scu-tiască de vederea unei fețe stricate de atîta revărsare de vese-lie, și ținîndu-se la rîndul lor cu mîinile de burtă, se aplecau mereu pînă la pămînt, în salve necontenite de rîs, ca niște ar-bori înalți la bătaile uraganului. Vuetul era adînc și surd, ca și cum zeci de guri de vulcan, una alături de alta, ar fi is-bucnit cu toatele deodată. O zi și o noapte ținu veseliea prea fe-riciților locuitori ai Olympului: acum părea că contenește, acum începea însă din nou tot cu mai multă aprindere, de-ți era mai mare dragul să te uiți la dînsii. Astfel vorbitorul nostru avu tot timpul să stea la masa lor îmbelșugată, și să se învio-reze cu mîncare și băutură de atîta trudă mintală. Iar după ce zeii nemuritori se săturară în deajuns de rîs, și-și șterseră ochii de lacrimi; pe cînd ici colo în divina adunare tot mai is-bucnia cîte o salvă singuratecă de veselie, ca un tunet rătăcit cînd fortuna bate în retragere, cunoscătorul țarei măgarilor începu iarăși cuvîntarea sa:

Văd, o zei nemuritori, că veseliea voastră e mai adîncă și mai curată de cît oricînd. De sigur că după atîtea măgării, ce avui cînstea să desvălesc înaintea ochilor voștri divini, nu v'ați fi așteptat să mai auziți și de măgăria *patriotică*, care pune vîrf la toate. Veți fi gîndit de bună samă, că nu e animal, așa de lipsit de rușine, fie el chiar măgar, care să mai slăvească un neam ce merită ori ce afară de slavă. Astfel cînd m'am pre-gătît să vorbesc despre urechiații patrioți, ce privesc streinul dîrz în față și-i numără în gura mare virtuțile neamului, ați izbucnit în hohote. Și ați dovedit prin/aceasta, o zei nemuritori, că n-ați înțeles încă destul din arătările mele de pînă acum, ce înșamnă a fi măgar.

Patriotismul măgarilor e floarea cea din urmă și cea mai mîndră, ce a răsărit din năzuința obștească a neamului de a-și ascunde măgăriile, a le spoi bine pe dinafară și a eși în lume sub piele omenească. Cel ce întrece în acest meșteșug pe toți alții, devenind astfel un maestru al spoelei, deopotrivă de în-demănatec în minciună și înșelare, acela e sărbătorit în țara măgarilor sub numele de patriot. Silințele unui asemenea pa-truped se îndreaptă în două părți. El încearcă mai întîi să se spoiască bine pe el însuși, ca să pară adevărată perlă de ome-nie. Apoi, cu ființa așa fel împodobită, pășește la a doua și ade-vărata sa sarcină patriotică: el spoiește mult iubitul său neam cu atîta maestrie, de pare că nu e făptură pe lume, din toate cîte s'au plămădit în sînul naturei, care să se poată asemana în

curăţenie sufltească cu un urechiat. Tresaltă atunci toată măgărima de fiori de veselie, şi un potop de bacşişuri răsplăteşte zeloasa cinste a patriotului. El primeşte în lungă şi largă sa eslă tot ceia ce burta poate să dorească şi botul să mestece. Nu-i decît firesc, că întrezărirea unor daruri atît de ademenitoare a avut asupra ţerei o înrîurire magică, dînd naştere unei adevărate pusderii, de patrioţi, harnici candidaţi la bacşişuri naţionale. Astfel măgăria patriotică, care a prilejit veselia voastră divină, a ajuns de fapt cea mai întinsă şi mai groasă, din toate cîte înfloresc pe pămîntul măgarilor.

Ce-i drept, la lumina nepărtinitoarei judecăţi patriotismul măgăresc pare cu atît mai straniu, cu cît măgarii înseşi privesc pe fiii neamului cu o neîncredere ce atinge culmele dispreţului. *Ca la noi la nimenea* — aşa repetă ei mereu faţă de isprăvile, din care se alcătueşte atît de jalnica lor viaţă obştească. Această zisă, scurtă şi simplă precum este, vorbeşte în realitate mai mult ca zeci de volume asupra felului cum singuri urechiaţii îşi preţuesc nobilul neam. În adevăr, e de ajuns numai să le porţi numele, ca să fii pentru dînşii o faptură bună de nici o treabă. Tot ceia ce plămădeşte în sudoarea fierbinte a frunţei un gînditor de acelaş sînge, e osîndit mai dinainte la zîmbetele lor de milă. Măgarii par a-şi cunoaşte indestul cuprinsul adînc de măgărie sufltească, oricît cearcă să-l ascundă în faţa lumii, şi a-şi da bine seamă, că dintr'o asemenea obîrşie nu poate să ia fiinţă nimic de soi. Astfel orice zice şi face un strein, are pentru ei mai multă însemnătate, de cît ori ce zice şi face unul de ai lor. Straniu, ne mai închipuit de straniu: chiar acei dintre dînşii, ce se urcă mai sus de nivelul obştesc, păşind în *Sanctuarul Talentelor*, trebuie să fie recunoscători mai întîi de lumea streină. Şi numai după această pot învinge şi bunii lor fraţi, cu mare greu, ceva de neîncrederea lor firească faţă de orice e măgar. Dar cu toată aureola streină în jurul frunţei, aceşti apostoli ai ştiinţei şi artei nu sunt încă scutiţi de lovituri de copită, cînd se întorc pe locurile strămoşilor. Astfel nu rareori se întîmplă ca ei să-şi scuture praful de pe picioare, şi să treacă pe vecie graniţele ţerei, spre a-şi sfîrşi zilele la vetre streine. Şi acolo trăesc în linişte, se simt bine, între talente şi merite de tot felul. Căci talentele sunt totdeauna încîntate să descopere alte talente, cum şi măgarii sunt mereu încîntaţi să vadă în jur numai măgari.

Şi aşa de trei ori nenorociţi, pe care o soartă vitregă i-a făcut să se nască în ţara măgarilor şi natura nemiloasă le-a pus pe umere povara talentului — mai apăsătoare aici decît oricare alta — se vād osîndiţi să poarte deapănarea pe frunte

un îndoit stigmat al impotenţei intelectuale. Ei au de luptat deopotrivă, cu neîncrederea streinilor ca şi cu neîncrederea ţerei lor proprii. Şi în acest sbucium sterp şi tragic, ei se istovesc mai mult decît în truda sacră a creaţiei. Căci ştie Sfîntul dacă ajung vr'odată să învingă îndoeala altor neamuri, dar e ne-sdruncinat ca firmamentul, că îndoeala celor de un sînge n'o pot răpune cu totul înveci de veci. Nu, măgarii nu iartă nici odată crima de a te urca ceva mai sus ca dînşii, şi a fi ceva mai mult ca un măgar. Cadavru să fii, şi-ţi isbesc mormîntul cu copita, de-ţi sfarmă sicriul în bucăţi; cenuşă să fii, şi-ţi sdobesc cinic urna mortuară, de-ţi împrăstie praful oaselor în cele patru vînturi ale cerului. Căci ei n'au linişte în suflet pînă nu se conving, că sub pretinsul talent s'a ascuns tot un măgar ca dînşii, şi pentru aceasta nu se sfiesc să tulbure nici liniştea solemnă a mormintelor.

Totu! În ţară la urechiaţi foesc patrioţii ca roiurile de albine. Ei mişună în toate unghiurile, păzesc toate potecile, toate intrările la hambarele obştiei, atîn mai mulţi ca frunza pădurei, mai deşi ca năsipul mării. Căci neamul măgarilor a ştiut bine ce face: el s'a brăzdat pămîntul în lung şi lat cu ferul tăios al minciunei şi al spoelui, a aruncat întrînsul sămînta mănăsoasă a risipei fără sudoare, l'a stropit din belşug cu aghiazma binecuvîntată a bacşişului, şi l'a făcut astfel rodnic în plante patriotice, cum nu e altul sub soare.

De altfel, măgarii patrioţi nu se lasă nici de cum mai prejos de ceilalţi, cînd e vorba de a cinsti munca neamului cu vorbe şi zîmbete de dispreţ. Dar în fericita lor ţară aceasta nu se crede a le dăuna drepturile la titlul de patriot. Ajunge ca ei, cînd se află în obştie, să se arate cei mai aprinşi înlăţători de slavă faţă de tot ceia ce e măgăresc. Încolo, cînd sunt între dînşii, varsă şi aceşti urechiaţi năcazul lor cu nemiluita pe capul fiilor ţerei.

Iată, de pildă, cam ce fel vorbesc măgarii patrioţi în adunări obşteti:

„Fraţilor, un fior de înălţare sgudue toată făptura măgărească, cînd priveşte trecutul ca şi prezentul neamului, deopotrivă de falnice amîndouă. Strămoşii noştri, deapănarea neîntrecuţi în vijelie, s'au doborît duşmanii cu lovituri de copită atît de năprasnice, că au pus în uimire toate vietăţile de pe faţa pămîntului. Sunt veacuri, şi pismuitorii propăşirei noastre, ştiind ce ne poate copita, n'au mai cutezat să treacă hotarele ţerei. Generaţia de faţă poate ţinea capul sus cu mîndrie în faţa lumii, căci ea stă în chip vrednic la înălţimea ce-

lor de odinioară. Vitejia feciorilor noștri e cunoscută în toate unghiurile pământului, insuflind dușmanilor teamă, iar nouă aducându-ne pace și înflorire în toate ramurile de muncă ale spiritului. Cultura noastră lucește peste tot cu fală, orbind privirile uimite pînă și a minților celor mai luminate; justiția și morala, ce ne călăuzesc pașii în viața obștească, sunt pentru toate veacurile pilde neîntrecute de curățenia lăuntrică, de înălțarea peste grijile peritoare, de îndreptare a ochilor sufletului tot către Ideal, tot către Etern. Astfel, oricine dintre noi trebuie să fie mîndru de a ști de ce neam este, trebuie să tremure de rușine numai la gîndul, că ar fi putut să se nască altă lighioae de cît măgar“.

Puternice răgete de „bravo“, furtunoase lovituri de copită răsplătesc cu prisosință asemenea inimoase cuvîntări.

Iată acum cam cel fel vorbesc patrioții măgari, cînd sunt între dînșii:

Unul: Nu e sub soare neam mai ticălos ca al nostru. Întreaga orînduire în această țară e putredă din temelie. Dreptătorii trebuirilor obștești n'au pildă pe lume în lipsă de conștiință. Toți, dela cel mai mic pînă la cel mai mare, fură pe întrecute. Se pare în adevăr, privind lucrurile la lumină, că noi suntem un neam de hoți buni de dus la spînzurătoare.

Altul: Adevărat, prea adevărat! Uitați-vă dincolo de hotare, la oricare din neamurile ce mai trăesc pe fața pământului: nici unul nu are o morală atît de putredă ca a noastră, sau mai bine, nici unul n'a putrezit la suflet într'atîta, ca să strălucească prin disprețul moralei la fel cu al nostru. E de ajuns numai să calci pe pămîntul țărilor streine, și-ți crește inima de desfătare, pare ca'i fi pe altă lume. Căci acolo fiecare se uită pe el însuși neavînd de cît un gînd și un dor: acela de a-și pune umărul la propășirea neamului. Dar la noi? Peste tot aceiaș trîndăvie și nepăsare, aceiaș lipsă de interes și jertfă spre binele obștei.

Altul: Cultura noastră e o cîrpocire, să-ți scapi rîsul numai cînd gîndești la dînsa. Tot aceia ce au făcut așa ziși luceferi ai țerei, e o înjghebare stîngace din furturi dela alte neamuri. S'ar părea că creerul fraților noștri zace în așa momeală, că nu mai e destoinic să dea la lumină decît doar intrigi politice și păcate morale. Căci ceia ce e mai bun între po-doabele culturai noastre, întrece în prostie, tot ceia ce e mai prost la alte neamuri.

Altul: Justiția noastră e o perlă de neîntrecută ticăloșenie. Nu e suflet de idealist, ce a visat și a lucrat să-și ducă

neamul spre mai bine, care totuș să nu fi simțit puternicile lovituri de copită ale celor ce-și zic stîlpi ai dreptăței. În schimb toți hoții de codru, care mișună în cluburile politice și sugviaga țerei pînă la oase, pășesc mîndru cu fruntea sus, încununăți în aureola cinstei. Dar ce se poate aștepta dela un neam atît de muced la conștiință? Cum e el, așa și justiția sa. Astfel ea consfințește ceia ce el face: lovește cîntea și apără hoția.

Altul: Dar politica noastră? Un haos de minciuni și fărădelegi, de negliobii și trageri pe sfoară. O atmosferă înăbușitoare, încărcată cu toate miasmele ce nu se mai află pe lume, domnește în cluburile partidelor de ți-se încrețește carnea cînd te gîndești la ele. Nu e suflet cîstit, care să nu le simtă mirosul și să nu-și țină nasul la depărtări de sute de stînji. Căci o morală mai decăzută ca aceia a politicianilor noștri nu s'a luat încă ființă sub soare. Să mărturisim drept cu mîna la piept: am ajuns să stăm cu vrednicie la coada tuturor veșuitoarelor pămîntului.

Toți în cor: Nu e țară mai oropsită de Creator ca cea noastră! Mai bine să te naști orice alt soi de lighioae, numai măgar nu!

Așa se face patriotism în țara măgarilor.

Suntem la capătul tristei noastre cercetări, o zei nemuritori! Vă fac răspunzători în fața conștiinței voastre divine, căci dintre toate plăgile cu care ați lovit nefericita țară a măgarilor, nu e una mai groaznică și mai ucigătoare ca patriotismul măgăresc. El e acel ce a înălțat în slavă acea stranie idee de cinste, care va duce la peire întreg neamul: dela el au învățat fiii țerei să creadă, că a trece de om cîsit în fața lumii nu înseamnă a se curăți de murdărie, ci a se împodobi așa de frumos pe dinafară, în cît streinii să nu le mai poată descoperi necurățenia. De aici o adevărată furie a spoelui s'a năpustit peste această țară de pronia voastră lăsată în părăsire, un vâl gros s'a țesut deasupra și se țese încă cu hărnicie, astfel că nici mucegaiul nu se mai vede, nici putoarea nu se mai simte. Și nu e pîrlit de idealist; fie el cît de bolnav la minte, care să mai aibă nebuna cutezanță de a sfășia vâlul criminal și a scoate sub ochii lumii murdăria tînuită într'însul. Căci știe bine că măgarii patrioți, în toată sălbătăcia răsbunării că li s'a prăbușit prea frumoasa și prea patriotica operă, se vor porni asupra-i cu atotputernicele lor copite. Nu e deci minune, că acești harnici înaintași în măgărie au stîns orice năzuință de curățire, au înăbușit orice avînt spre mai bine. Sub orbitoarea

spoală, pe care ei o apără cu sfințenie, ca nu cumva streinii să poată privi îndărăt și în acest chip „cinstea” țerei să sufere vr'o știrbire, noianul de măgărie lăuntrică amenință să treacă la viață eternă. Și astfel neamul măgarilor moare de plaga patriotismului, care-l spoaște pe dinafară și-l roade pe dinăuntru.

Fie-vă milă de aceste ființe, o zei nemuritori, deschideți-le ochii! Faceți-le să se trezească din visul grozav al înșelăciunii de sine, în care le leagănă patrioții și dați-le îndrăzneala eroică de a privi în față realitatea goală. Vor înțelege atunci că dintre toate măgăriile, ce s'au găsit sălaş în sinul neamului, cea mai mare, mai nerușinată și mai inconștientă e măgăria patriotică. Și se va face în creerul lor lumină, și în furia răzbunării se vor năpusti asupra tuturor patrioților de meserie, de le vor împărți dreptate supremă — dreptatea din urmă...

Alte ființe vor veni să le ia locul, ce cu sufletul străpuns deopotrivă de fiorii durerii și ai credinței sacre în mai bine, vor vorbi lumii astfel:

„Recunoaștem în fața zeilor și a oamenilor, că apele culturii ne-au spălat numai pe deasupra, iar în adîncul sufletului tot măgari am rămas. Și aceasta nu e o rușine, căci neamul nostru e încă la început și toți oamenii au fost ca dînsul cînd abea vedeau zorile veștii. Ar fi o rușine numai cînd am cerea să ascundem măgăria noastră, cum au făcut odinioară patrioții de tristă amintire. Dar de acum aceste timpuri au intrat pe veșnicie în negura trecutului; de acum să știe întreaga lume cinstită de dincoace și de dincolo de hotare, că am declarat război pe față tuturor măgarilor și tuturor măgăriilor.”

O eră nouă va începe atunci în țara măgarilor. Stratul gros de spoală, pe care l'au așternut peste murdăriile neamului patrioții, naționaliștii și alți măgari de aceiaș teapă, va fi ras ca nici urmă să rămîie. Și se va ridica iarăși toate stavilele, se va dărîma toate zăgazurile, se va deschide largi toate porțile și se va da drumul riurilor streine, de se vor revărsa apele curățitoare mai bogate și mai spumegoase ca oricînd. De sus, dela înălțimea chemării lor sfiinte, noii eroi ai culturii — herolzii altei ere, apostolii luminei adevărate, stilpii veacurilor ce vor să vină — vor curăți cu mătura cea mare toate murdăriile de pe plaiurile măgărești, devenind astfel mintuitori neamului. Răsări-va atunci alt soare peste această mult încercată țară, și-i vor zîmbi alte stele, mai frumoase și mai luminoase de cît cele de acum. Și vor avea cu toții altă soartă, și vor lua cinstiții și necinstiții altă răsplată. Se vor ivi zorile altor zile și pentru nenorocitele fapte ce au fost sortite să

poarte condeiul și să minuiască cuvîntul, de nu vor mai avea tot cîntea răgetelor de batjocură și a loviturilor de copită, ci vor putea să-și împlinească divina menire de luminători ai obștiei într'un încunjur de ceva mai multă pricepere și ceva mai mare dragoste. Bucurase-vor atunci cenușile mele din adîncurile pămîntului, că au ajuns să simtă ceia ce ochii mei n'au avut fericirea să vadă: că țara măgarilor nu mai pare ci este țara oamenilor.

* Din Țara Măgarilor. Însemnări, București, 1916.

